

[RECENSIE]

Laurence Van Ypersele, Emmanuel Debruyne & Chantal Kesteloot, *Brussel. De oorlog herdacht (1914-2014)*, Waterloo, Renaissance du livre, 2014, 250 pp., ISBN 9782507052218.

Op 20 augustus 1914, zestien dagen na het begin van de Eerste Wereldoorlog in België, maakte de Duitse bezetter zijn intocht in Brussel. Enigszins vergelijkbaar met de houding van zijn Gentse collega Emile Braun (1849-1927), nam de Brusselse burgemeester Adolphe Max (1869-1939) een pragmatische houding aan door met de Duitsers te onderhandelen omtrent een 'geweldloze' inname van zijn stad. Beide burgemeesters werden later wel weggevoerd door de bezetter, uiteraard omdat zij niet wilden meewerken met die bezetter.

"Hoewel er dus geen enkel rechtstreeks spoor van de oorlog[svoering] is bewaard", schrijven de auteurs, *"beschikt het [= de stad Brussel] toch over een bijzonder rijk herdenkingserfgoed."* (p. 319)

Met een verzameling van ongeveer zeshonderd materiële relictten (plaketten, monumenten, graftombes enz.) die gerelateerd zijn aan de Eerste Wereldoorlog, koestert Brussel een erfgoed dat de materiële sporen van de oprichting van België én dat van de Tweede Wereldoorlog in ruime mate overtreft. Het begrip 'koesteren' geldt hier wel degelijk, want via dit soort erfgoed herinnert de stad op geregelde tijdstippen aan haar rol als behoeder van de eenheidsgedachte onder de Belgische bevolking. In goede en in kwade dagen. En de wereldoorlogen waren natuurlijk uitgesproken kwade dagen.

Bij die zeer uitgebreide, specifieke materiële relictten voegt zich uiteraard een even omvangrijk immaterieel erfgoed: geschreven of mondelinge getuigenissen over en herinneringen aan de bezettingsperiode, bezettingsgeschiedenissen, herdenkingsplechtigheden, uitvaarten van heroïsche figuren, media-aandacht rondom de (vaak controversiële) plechtigheden bij het Monument van de Onbekende Soldaat, meestal naar aanleiding van herdenkingen van de wapenstilstand van 1918 maar soms ook ter herinnering aan de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog in de herfst van 1944.

Het controversiële aspect van die herdenkingen hield (tot lange tijd na de Tweede Wereldoorlog) in ruime mate verband met het feit dat grote delen van de Vlaamse opinie, al of niet vertegenwoordigd door de Vlaamse media en/of bepaalde Vlaamse actiegroepen en Vlaamse politieke figuren, de plechtigheden in Brussel openlijk contesteerden. En die vaak zelfs verstoorden.

De auteurs van *Brussel. De oorlog herdacht...* bieden daar een plausible verklaring voor, “want de herinnering van de Vlaamse soldaten aan de IJzer gesneuveld voor een land dat hen er amper dankbaarheid heeft voor betoond, blijft een centraal element van de Vlaamse identiteit en haar eisen.” (pp. 217-219) De auteurs sluiten overigens evenmin de ogen voor het zeer geringe begrip dat Franstalige kranten zoals *La Libre Belgique* en *Le Soir* voor de Vlaamse verzuchtingen en frustraties konden opbrengen. En zij herinneren ook aan de opvallende toespraak waarin koning Boudewijn op 11 november 1968 – bij de vijftigste herdenking van de wapenstilstand van 1918 aan de Congreskolom in Brussel – moraliserend en vermanend zinspeelde op de negatieve gevolgen die hij verwachtte na de federalisering van België, die stilaan op het getouw werd gezet: “Vlamingen en Walen hebben elkaar nodig”, stelde de vorst, “Als de veranderingen die vandaag zijn gepland getuigen van een wederzijds onbegrip, een weigering van eensgezindheid, dan zeg ik duidelijk: deze vergissing zal voor ons tragische gevolgen hebben.” (p. 217).

Ook aan het activisme in Brussel wordt in de publicatie terecht enige aandacht besteed. Al was méér echt wel welkom geweest: het activisme was ‘op het terrein’ weliswaar vooral een Gentse en een Antwerpse aangelegenheid, maar Brussel werd vrij snel het politieke epicentrum van de activisten, waar hun finale, radicaalste doelstelling op het getouw werd gezet, nl. het verdwijnen van de staat België. En laat het dan uitgerekend de Belgische eenheid zijn die in Brussel de grondstroom vormt van alle herdenkingen en plechtigheden.

Ook de korte, afsluitende zin omtrent de beschrijving van het activisme te Brussel – “De repressie kon beginnen” (p. 55) – verdiende alleszins een ietwat ruimere toelichting. Want Lode Wils had in zijn *Flamenpolitik en aktivisme* in 1974 reeds geschreven dat “het Vlaams leven in de hoofdstad gewoon [werd] weggeveegd” (*Flamenpolitik [...]*, p. 261), daar waar er voor de Eerste Wereldoorlog een bloeiend verenigingsleven had bestaan. De auteurs hadden m.i. toch enige aandacht moeten schenken aan de negatieve gevolgen van een dergelijke ingrijpende omstandigheid, bijvoorbeeld op het vlak van de toepassing van de taalwetten, inzake de afnemende beroepsmogelijkheden voor ambtenaren, advocaten en andere vrije beroepen.

Hoe ook, *Brussel. De oorlog herdacht...* betekent veel meer dan een onderdeel van de uitgebreide ‘herinneringsliteratuur’ die overal te lande verscheen naar aanleiding van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog. De drie auteurs zijn overigens gerenommeerde historiografen, zij waren dit betere werk dus aan zichzelf verplicht.

[Frans-Jos Verdoodt]